

szakmában csak rezsiköltségeként emlegetett, és az előbbieken a művészettől független költségként bemutatott színházi kiadások fedezetét. A művészettől függő költségek forrásul a színház saját jegy- és egyéb bevétele, valamint a jegybevétel mint norma segítségével meghatározott támogatás szolgál. Mindezen támogatásokat az államnak **legalább három évre kell meghatározni, és legalább évadonként**, illetve szükség szerint, de mindenképpen előre kell a színház rendelkezésére bocsátania. A pályázati rendszerben történő elosztás „veszélyeinek” csak olyan mértékben szabad kitenni a színházakat, hogy az ott meg nem kapott pénz **még esetlegesen se veszélyeztesse** a színház művészeti munkáját. A beruházási és felújítási kereteket az eddigieknek megfelelően továbbra is úgynevezett céltámogatás formájában, előre és hosszú távra javasolom biztosítani.

A **színházak nagysága meghatározó lehet** az alkalmazott támogatási rendszert illetően. A kisebb, szerkezetükben egyszerűbb színházakban jól

és hatásosan működhet az intézményi támogatás, míg a nagyobb és bonyolultabb felépítésű – esetleg többtagozatú – színházakban összetettebb és nagyobb kimunkálást igénylő támogatási rendszer tudja csak gyümölcsözően kifejteni hatását.

Egyáltalán nem szabad abban reménykednünk vagy hinnünk, hogy létezik egy olyan megoldás, olyan támogatási rendszer, amellyel **egyszer és mindenkorra meg tudnánk oldani támogatási problémáinkat**. Alkothatunk akár komolyan tűnő mutatószámokat is, ám ezek sem képesek élő és naponta változó színházgazdaságunkat oly módon jellemezni, hogy segítségükkel könnyedén tudnánk választani a különféle támogatási formák közül. Ugyanakkor azt se felejtjük el, hogy a legjobban kidolgozott támogatási rendszer, illetve támogatási mód eredményes alkalmazásához is elengedhetetlen a támogatás felhasználásának szigorú és rendszeres elszámolása.

dr. Venczel Sándor
stratégiai tanácsadó

Színház és technológia

A Kronosz Kiadó SziTu, azaz Színházstudományi Könyvtár című nívós sorozatában 2023-ban jelent meg a színház és a technológia viszonyával foglalkozó tanulmánykötet. A benne olvasható írások 2021-ben, az ELTE Bölcsészettudományi Karán, több hazai és külföldi egyetem közreműködésével – a koronavírus-járvány miatt online – megrendezett tudományos konferencián hangzottak el. A szerkesztők, Deres Kornélia, Imre Zoltán, Mátravölgyi Dorottya és P. Müller Péter széles merítést kínálnak a témából, amely – bármennyire is úgy tűnik, hogy korunk aktuális problémája – a színház történetét egészen a kezdeteitől fogva végigkíséri.

Ma, amikor az előadások látványát díszlet helyett akár videomappinggal is elő lehet állítani, és a virtuális színház, vagy akár a Covid-korszak óta gyorsan fejlődő streaming technika, sőt legújabbán a mesterséges intelligencia is a színház mindennapjainak része, a technológia minden szinten jelen van a színházi élményben. De így volt ez mindig: az antik görög színházban a fentről beröpített istenség, a barokk bonyolult színpadi gépezetei, a gyertyamegvilágítás emlékét őrző rivalda, majd a gáz- és végül a villanyvilágítás mind egy-egy technológiai színvonal nyomait hagyták rajta a színpadi látványon, a nézők viselkedésén, a színre vitt drámák narratív technikáján, de még a színházstudomány kutatási szempontjain is.

Mindezekből a kötet bőven kínál érdekességeket, alig ismert részleteket és izgalmas felve-

téseket. Bepillantunk a Shakespeare-korabeli véres angol drámák és a korban divatos anatómiai színházak (azaz nyilvános és a közönség okítását szolgáló boncolások) kapcsolatába, a 19. századi ködfátyolképes látványosságok világába, a kortárs divatperformanszok működésébe, az 1960-as, hetvenes években bemutatott első magyar happeningek rögzítési technikáiba, vagy a színpadi élő kamerahasználat – film és színház egyidejű jelenléte – gyakorlatába. Megismerhetjük a 17. század közepén élt Niccolò Sabbatini zseniális gépezeteit, amelyek háborgó tengert, vitorlášhajókat, a Pokol izzó katlanját és reptetett színészeket varázsoltak a közönség elé. Kortársában és követőjében, Giacomo Torelliben pedig nem kisebb nagyságot tisztelhetünk, mint a zsinórpádlás feltalálóját.

A tanulmányok egy része test és technika viszonyával foglalkozik (a kerekesszék szerepével egy táncegyüttes előadásában, Robert Wilson szürrealisztikus képteremtő készségével, G. B. Shaw drámáiban a fegyverek és a járművek szerepével), mások a színház történet kutatási módszereinek, a színház fogalmi rendszerének újragondolására tesznek javaslatokat a technológiai eszközökre támaszkodva. Az utolsó fejezet írásai a színházi élmény egyik speciális formájáról, a hangszínházról szólnak. Ritkán kerül a kutatás fókuszába ez a téma, holott nem kevés színház- és társadalomtörténeti tanulságot hordoz. Olvashatunk a hangjátékok történetének korszakairól – és elgondol-

- 1 dr. Venczel Sándor: Páholypótszék. Média+Print. 1994
- 2 dr. Venczel Sándor: Az állami támogatás, a színházgazdaság legfontosabb kategóriája. Kultúra és Közösség, 1994
- 3 Azok közé a ragyogó szakemberek közé tartozott, akiktől sajnálom, hogy nem tanulhattam eleget.
- 4 Közel hét év alatt, költségvetési felülgelölő koromban aztán több olyan egyetemi költségvetéssel találkoztam, amelyek elérték az Operaház szakmai színvonalát.
- 5 Az étterem és kávézó ma is a Liszt Ferenc tér 2. nívós vendéglátóhelye.
- 6 Lásd a Zempléni Múza 2016/4. számát és itt: <https://sziniazdasag.hu/tanulmanyok/szinhaz-es-korrupeio/>
- 7 Lásd a Színpad 2016/3. számában megjelent írást, amely a Másik Marketinggel foglalkozik.
- 8 A fejlett színházkultúrájú országokban jelentős szerepet játszanak az úgynevezett színházbarát körök, amelyek jegyvásárlásaikkal és lobbitevékenységükkel ténylegesen befolyásolják a színházak helyzetét.
- 9 „Mai cikkünk” mint olyan nem létezik fizikálisan, de létezik mint gondolataink által létrehozott színházi támogatás-elosztási rendszer.
- 10 Lásd az 1. jegyzetben megjelölt kötet 65-99 oldalát.
- 11 Több közgazdász a kényszer helyett természetesen az alku fogalmát használja, de lényegében ez nem változtatja meg a színházak pénzügyi helyzetét.

kodhatunk azon, hogy míg itthon a hangjáték mára majdhogyan eltűnt, más európai országokban újra divatba jött –, a Magyar és az Osztrák Rádió Shakespeare-ciklusairól, és végül az Észak-Olaszországban működő Societas Raffaello Sanzio társulat kifejezetten hanghatásokkal fölépített előadásairól.

A kötet bevezetőjét író Derek Kornélia és Imre Zoltán arra hívják fel az olvasó figyelmét, hogy a színház által alkalmazott technológia sohasem önmagában értékelhető, hanem az érzékelésre gyakorolt hatásában. Hogy az emberi test és a technológia mit fog kezdeni egymással a következő évtizedekben, az szépen kiolvasható a mai színházművészet gyakorlati megoldásaiból.

Színház és technológia, szerk. Deres Kornélia, Imre Zoltán, Mátravölgyi Dorottya, P. Müller Péter. Kronosz Kiadó, Pécs, 2023, 294 oldal

G. E.